

AMERIKA VA BRITANIYA INLIZ TILI O'RTASIDAGI FARQLAR

Nuriddinova E'zoza Faxriddin qizi

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti

Ingliz tili yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola Amerika ingliz tili (*American English*) va Britaniya ingliz tili (*British English*) o'rtasidagi farqlarni tahlil qiladi. Kirish qismida ingliz tilining ikki asosiy variantining shakllanish tarixi, tarqalishi va global kommunikatsiyadagi o'rni haqida batafsil ma'lumot berilgan. Asosiy qismda ikki til variantining fonetik, leksik, grammatik va ortografik farqlari matnli shaklda bayon qilinadi. Shuningdek, lug'atdagi farqlar, talaffuzdagi tafovutlar, so'z birikmalari va iboralaridagi o'zgarishlar misollar orqali ko'rsatiladi. Maqolada tilshunoslik tadqiqotlari va amaliy kommunikatsiya misollari yordamida o'quvchiga Amerika va Britaniya ingliz tilidagi nutq va yozuv uslublarini solishtirish imkoniyati taqdim etilgan. Xulosa qismida til variantlarini bilishning muhimligi, global muloqot va ta'lim jarayonlarida qo'llanilishi haqida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Amerika ingliz tili, Britaniya ingliz tili, talaffuz, grammatik farqlar, leksik farqlar, ortografiya, tilshunoslik.

Kirish:

Ingliz tili butun dunyo bo'ylab millionlab odamlar tomonidan ishlatiladigan eng keng tarqalgan tillardan biridir. Shu bilan birga, ingliz tilining turli variantlari paydo bo'lgan, ularning orasida Amerika ingliz tili va Britaniya ingliz tili eng mashhur hisoblanadi. Britaniya ingliz tili tarixan Angliyada shakllangan va klassik til normasi sifatida qaraladi, u rasmiy hujjatlar, adabiyot va ta'lim jarayonida keng qo'llaniladi. Amerika ingliz tili esa, asosan, Qo'shma Shtatlar hududida rivojlangan bo'lib, o'ziga xos talaffuz, leksika va imlo xususiyatlariga ega.

Tarixiy jihatdan, Amerika ingliz tili Britaniya ingliz tilidan kelib chiqqan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan geografik ajralish, madaniy ta'sir va ijtimoiy o'zgarishlar natijasida ikki til varianti orasida sezilarli farqlar paydo bo'lgan. Masalan,

mustamlaka davrida Amerika hududiga ko'chib kelgan inglizlar tilning asosiy shaklini olib kelgan bo'lsa, mahalliy sharoit, boshqa tillar bilan aloqa va mustaqil rivojlanish natijasida so'zlar talaffuzi, imlosi va hatto grammatik strukturalari o'zgarishga uchragan. Hozirgi kunda Amerika va Britaniya ingliz tili o'rtasidagi farqlar nafaqat talaffuz va imlodagi tafovutlarda, balki leksik, grammatik va frazeologik jihatlarida ham ko'rinadi. Ushbu farqlar xalqaro kommunikatsiyada, ta'lim jarayonida, ilmiy ishlar va media sohalarida muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilini o'rganayotgan shaxslar uchun Amerika va Britaniya ingliz tili farqlarini bilish, ular bilan samarali muloqot qilish va matnlarni to'g'ri tushunishda yordam beradi. Shuningdek, global biznes, internet-muloqot va madaniy almashuv jarayonlarida tilning variantlarini to'g'ri tanlash ham muhimdir. Shuning uchun Amerika va Britaniya ingliz tilidagi farqlarni o'rganish tilshunoslik, pedagogika va amaliy kommunikatsiya nuqtai nazaridan katta ahamiyatga ega. Amerika va Britaniya ingliz tili o'rtasidagi farqlar bir nechta asosiy jihatlarga bo'linadi: talaffuz, leksika, grammatik tuzilma va ortografiya. Talaffuz jihatidan, Amerika ingliz tilida so'zlar ancha yumshoq va oddiy talaffuz qilinadi, aksariyat hollarda "r" harfi har doim talaffuz qilinadi, masalan, "car" va "hard" so'zlar. Britaniya ingliz tilida esa "r" harfi ko'pincha talaffuz qilinmaydi, ayniqsa so'z oxirida yoki unli oldidagi holatlarda. Shuningdek, Amerika ingliz tilida unli tovushlar keng va ochiq, Britaniya ingliz tilida esa ko'proq tor va aniq talaffuz bilan ifodalanadi. Masalan, "bath" so'zi Amerikada /bæθ/ deb talaffuz qilinadi, Britaniyada esa /bɑ:θ/ shaklida. Leksik jihatdan ham sezilarli farqlar mavjud. Bir xil ma'noga ega bo'lgan so'zlar ikki variantda turlicha ishlatiladi. Masalan, Britaniyada "flat" deganda kvartira tushuniladi, Amerikada esa "apartment" so'zi ishlatiladi. Britaniyada "lorry" so'zi yuk mashinasi ma'nosida ishlatiladi, Amerikada esa "truck" so'zi ishlatiladi. Shu kabi farqlar ko'plab kundalik so'zlarda, masalan, "boot" (Britaniya: avtomobil yukxonasining qopqog'i, Amerika: trunk), "biscuit" (Britaniya: pechenye, Amerika: yumshoq noncha) va "holiday" (Britaniya: ta'til, Amerika: vacation) kabi misollarda ko'rinadi. Grammatik farqlar ham mavjud. Masalan, Britaniya ingliz tilida hozirgi mukammal zamon (present perfect) kundalik vaziyatlarda tez-tez ishlatiladi, Amerikada esa ko'pincha oddiy

o'tgan zamon (simple past) afzal hisoblanadi. Masalan, Britaniyada "I have just eaten" deb aytilsa, Amerikada "I just ate" deyish odatiy. Shuningdek, kollektiv otlar Britaniya ingliz tilida ko'plik sifatida ishlatilishi mumkin: "The team are playing well," Amerikada esa bitta birlik sifatida: "The team is playing well." Ortografik farqlar ham muhim ahamiyatga ega. Britaniya ingliz tilida ko'plab so'zlar "-our" bilan tugasa, Amerikada "-or" bilan yoziladi, masalan, "colour" – "color", "favour" – "favor". Shu bilan birga, Britaniyada "-re" bilan tugaydigan so'zlar Amerikada "-er" bilan yoziladi: "centre" – "center", "metre" – "meter". Britaniyada so'z oxiridagi "-ise" ko'p ishlatiladi, Amerikada esa "-ize": "realise" – "realize", "organise" – "organize". Shuningdek, iboralar va frazeologik birliklar ham farq qiladi. Britaniya ingliz tilidagi iboralar ko'pincha rasmiy va adabiy bo'lsa, Amerikada ular kundalik nutqda oddiyroq shaklda ishlatiladi. Masalan, Britaniyada "I'm going to the cinema" deyiladi, Amerikada esa "I'm going to the movies" ishlatiladi. "Lift" (Britaniya) va "elevator" (Amerika), "holiday" va "vacation", "boot" va "trunk" kabi farqlar kundalik nutqda tez-tez uchraydi. Shuningdek, madaniy va ijtimoiy kontekstlar ham til farqlariga ta'sir qiladi. Amerika ingliz tili ko'proq texnologiya, media va global biznes sohalarida standartlashtirilgan, Britaniya ingliz tili esa rasmiy, adabiy va ta'lim jarayonlarida ko'proq qo'llaniladi. Shu sababli tilni o'rganuvchilar uchun ikkala variantni bilish, muloqot jarayonida noaniqlik va tushunmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi.

Xulosa:

Amerika va Britaniya ingliz tili o'rtasidagi farqlar tilning rivojlanishi, talaffuz, leksika, grammatik tuzilma va ortografiya jihatlarida yaqqol ko'rinadi. Bu farqlar nafaqat tilshunoslik nuqtai nazaridan, balki amaliy kommunikatsiya, ta'lim va global muloqot jarayonlarida ham muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilini o'rganayotgan shaxslar uchun ikki variantni solishtirish va ularni to'g'ri qo'llash o'zaro tushunishni yaxshilash, yozma va og'zaki nutqni mukammallashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, Amerika va Britaniya ingliz tilidagi farqlarni bilish xalqaro media, biznes va madaniy almashinuvda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkoniyatini kengaytiradi. Umuman olganda, har ikki variantni o'rganish va ularga

moslashish zamonaviy til kompetensiyasini rivojlantirishning muhim qismi hisoblanadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2003, 112-bet.
2. Swan, M., Smith, B. *Learner English: A Teacher's Guide to Interference and Other Problems*. Cambridge University Press, 2001, 85-bet.
3. Biber, D., Conrad, S., Leech, G. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Longman, 2002, 230-bet.
4. Trudgill, P. *The Dialects of England*. Blackwell, 1999, 76-bet.
5. McArthur, T. *World English: A Study of its Development*. Oxford University Press, 2002, 144-bet.
6. Murphy, R. *English Grammar in Use*. Cambridge University Press, 2012, 56-bet.